

Słowo wstępne

Oddając do rąk Czytelnika kolejny, 6. tom periodycznego wydawnictwa Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego pt. „Wieki Stare i Nowe”, Redakcja prezentuje jego treść, zwracając uwagę na wartości poznawcze tekstów. Całość składa się z 19 artykułów, które tradycyjnie pogrupowane zostały według układu chronologicznego: starożytność, średniowiecze, czasy nowożytne i XX wiek.

Okres starożytności reprezentowany jest przez 5 tekstów. Pierwszy, autorstwa Agnieszki Bartnik, przedstawia znaczenie dzika w wierzeniach plemion celtyckich. Przypisywano temu zwierzęciu szczególną rolę w życiu człowieka, stąd popularne były jego rytualne pochówki. Kolejny artykuł, Henryka Kowalskiego, omawia charakterystyczne dla życia Republiki Rzymskiej zjawisko wykorzystywania w walkach wewnętrznych wierzeń religijnych i wróżb. Autor posługuje się tu przykładem konfliktu między M. Tulliuszem Cyncerem a Katyliną w czasie spisku w 63 roku p.n.e. Tekst Norberta Rogosza dotyczy idów marcowych 44 roku p.n.e., podczas których zamordowany został — przez swoich politycznych współpracowników — Juliusz Cezar. Artykuł Anny Skiendziel prezentuje wyobrażenia bóstw (rzymskiego panteonu i wschodniego pochodzenia) w mennictwie cesarskich z dynastii Sewerów. Ich kult i znaczenie propagandowe umieszcza Autorka w kontekście ówczesnej sytuacji politycznej. Epokę zamyka tekst Agaty Kluczek, która na podstawie treści monet, pokazuje wizerunek Aureliana jako surowego władcy, militarysty, żądającego od żołnierzy bezwzględnej dyscypliny, posłuszeństwa i lojalności. Taka postawa, obok tworzenia silnej armii, miała służyć kształtowaniu boskiego autorytetu imperatora.

Przełomu średniowiecza i okresu nowożytnego dotyczą dwa teksty. Ewa Janeczek dokonuje oceny postaci króla Jana Olbrachta w historiografii i literaturze pięknej. Natomiast Wacław Urban omawia bunt chło-

pów z Jaworzna w 1550 roku, który stanowi jeden z nielicznych przykładów zwycięstwa poddanych w konflikcie ze zwierzchnością feudalną.

Okresu nowożytnego dotyczą trzy teksty. Radek Lipovski przedstawia częste zjawisko małżeństw wdowich na pograniczu śląsko-morawskim od XVII do końca XIX wieku, wynikające z faktu dużej umieralności. Zwraca uwagę na jego społeczne i ekonomiczne znaczenie. Jacek Kaniewski przedstawia problem korupcji w życiu społeczno-politycznym Rzeczypospolitej XVII i XVIII wieku oraz próbę walki z nim. Korupcja rzutowała negatywnie nie tylko na stosunki wewnętrzne, lecz i międzypaństwowe, ułatwiając ingerencję czynników zewnętrznych w sprawy Polski. Marcin Janeczek z kolei opisuje stosunek Józefa Szujskiego do powstania styczniowego. Rozważa, dlaczego ten historyk, konserwatysta, przeciwnik walk rewolucyjnych bierze jednak udział w powstaniu i jak je ocenia.

Najwięcej, bo 9 tekstów, dotyczy historii XX wieku. Są to zarówno przyczynki podejmujące wąskie, ale interesujące kwestie, jak i analityczno-syntetyczne ujęcia obszernych tematów. Okresu poprzedzającego wybuch pierwszej wojny światowej dotyczy artykuł Tomasza Kurpiera, omawiający sytuację w galicyjskim ruchu ludowym w 1913 roku, kiedy to nastąpił w nim rozłam na dwa stronnictwa. Temat nie jest nowy, lecz Autor, opierając się na niewykorzystywanych dotychczas źródłach, pogłębił go i pokazał jego nowe ujęcie. Następną pozycję, o szerszym zasięgu chronologicznym, łączącą lata przedwojenne i powojenne, stanowi refleksja autorstwa Bogdana Jamrozika, dotycząca uwarunkowań kształtujących światopogląd Adama Piwowara, znanego działacza na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, żyjącego w latach 1874–1939 (m.in. prezydenta Dąbrowy Górniczej, nauczyciela, społecznika). Postaci tej poza krótkimi biogramami nie poświęcono dotychczas należytej uwagi.

Kolejne trzy teksty dotyczą obszaru polskiego Śląska w okresie międzywojennym. Lech Krzyżanowski podejmuje problem współżycia katolików polskich i niemieckich w pierwszych latach po podziale Górnego Śląska (1922–1926). Na tym tle ukazał stanowisko w tej kwestii księdza Augusta Hlonda, pierwszego biskupa diecezji katowickiej. Marta Domagała prezentuje historię Śląskiego Oddziału Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, masowej organizacji społecznej istniejącej w latach 1924–1939. Jest to pierwsze opracowanie dziejów tego związku, zrzeszającego w województwie śląskim ponad 100 tysięcy członków. Marek Margielewicz, opierając się na materiałach prasowych i archiwalnych, przedstawia reakcję społeczeństwa polskiego Górnego Śląska na problem narastającego zagrożenia Polski ze strony Niemiec w latach 1934–1939.

Z artykułu Karola Matyjasika Czytelnik po raz pierwszy dowiaduje się, jak zareagowało społeczeństwo Krakowa na zajęcie przez Polskę Zaolzia

w 1938 roku. Wybór tego miasta jako egzemplifikacji stosunku Polaków do owego wydarzenia nie jest przypadkowy, zainteresowanie krakowian Śląskiem Cieszyńskim sięga bowiem XIX wieku.

Drugiej połowy XX wieku dotyczą 3 teksty. Mateusz Zygmuntowski prezentuje zagadnienie reakcji klasy robotniczej z terenów województwa katowickiego na odwilż polityczną w latach 1956–1957. Ukazał ją na przykładzie działalności Rad robotniczych w wybranych zakładach przemysłu ciężkiego. Maciej Szaniawski przedstawia założenia, na podstawie których tworzone struktury szkolnictwa podstawowego i status nauczyciela w świetle prawa oświatowego w latach 1945–1972. Artykuł ma pionierski charakter, problemem tym nie interesował się dotychczas żaden historyk wychowania. Jacek Kazimierski omawia pierwsze miesiące działalności NSZZ „Solidarność” na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim. Jego tekst wnosi wiele nowych szczegółów do istniejącej, ogólnikowej literatury na ten temat.

Cechą odróżniającą ten tom od poprzednich jest duży udział w nim młodych Autorów, publikujących tu po raz pierwszy fragmenty swoich prac doktorskich, już napisanych bądź dopiero przygotowywanych. Nie obniżają one wartości merytorycznej tomu, zastosowane zostały bowiem wobec nich te same kryteria naukowe jak wobec doświadczonych historyków.

Idzi PANIC
MARIA WANDA WANATOWICZ